

Statuut van het Staatshoofd

België koos in 1830 voor een monarchie

Gezien de ligging van België en de Europese politieke situatie had zijn onafhankelijkheid een internationale weerklank. Om de absolute monarchieën, Pruisen, Oostenrijk en Rusland niet voor het hoofd te stoten sprak het Nationaal Congres, de eerste grondwetgevende vergadering van België, zich op 22 november 1830 met 174 stemmen tegen 13 uit voor een grondwettelijke monarchie.

► De Koning wordt aangewezen door erfopvolging

Art. 85 van de Grondwet bepaalt "De grondwettelijke macht van de Koning gaat bij erfopvolging over op de natuurlijke en wettige nakomelingschap, in rechte lijn, van Z.M. Leopold, Joris, Christiaan, Frederik van Saksen-Coburg en volgens eerstgeboorterecht." Sinds de grondwetsherziening van 1991 komen ook vrouwen in aanmerking voor de troonopvolging.

► De troonopvolger neemt bezit van de troon na de eedaflegging

Tussen het ogenblik van het overlijden van de Koning en de eedaflegging van de troonopvolger, wordt de grondwettelijke macht van de Koning uitgeoefend door de Ministerraad.

Bij het overlijden van de Koning komen de Kamers uiterlijk de tiende dag na het overlijden bijeen.

De Koning neemt bezit van de troon nadat hij voor de vergadering der verenigde kamers, d.i. de vergadering van Kamerleden en senatoren die samen vergaderen in het halfrond van de Kamer, de eed heeft afgelegd:

"Ik zweer dat ik de Grondwet en de wetten van het Belgische volk zal naleven, 's lands onafhankelijkheid handhaven en het grondgebied ongeschonden bewaren." (art. 90 en 91 van de G.W.)

Op 21 juli 2013 heeft Koning Filip voor de vergadering der verenigde kamers de grondwettelijke eed afgelegd. Door het afleggen van de eed volgde hij zijn vader Albert II op als Koning der Belgen. Voordien had Koning Albert II een akte van troonsafstand ondertekend, waardoor hij zijn ambt als staatshoofd neerlegde.

De Belgische monarchie is een constitutionele monarchie

In 1830 lag het verlicht despotisme nog vers in het geheugen van de grondwetgever. Daarom heeft de Koning geen andere bevoegdheden dan die welke de Grondwet en de bijzondere wetten hem uitdrukkelijk toekennen (art. 105 G.W.).

► Welke bevoegdheden kent de Grondwet aan de Koning toe ?

De Koning kreeg bevoegdheden toegewezen in elk van de drie machten:

- Hij is het hoofd van de uitvoerende macht: Hij benoemt en ontslaat zijn ministers (art.96 G.W.); hij heeft het recht onder bepaalde voorwaarden de Kamer van volksvertegenwoordigers te ontbinden (art. 46 G.W.); hij kondigt de wetten af en maakt ze bekend (art.109 G.W.); neemt de besluiten voor de uitvoering van de wetten (art.108 G.W.); voert het bevel over de krijgsmacht (art.167 G.W.); verleent de graden in het leger (art.107 G.W.); heeft de leiding van de buitenlandse betrekkingen en sluit bepaalde verdragen (art.167 G.W.); enz.;
- Hij oefent een aantal functies uit als deel van de wetgevende macht: hij kan wetsontwerpen bij het federale Parlement indienen (art.75 G.W.); hij bekrachtigt de wetten...;
- De Koning komt tussen in de rechterlijke macht: Hij benoemt de eerste voorzitters, de rechters en de raadsheeren bij de hoven en rechtbanken. Deze benoemingen geschieden op gemotiveerde voordracht (art.151 G.W.). De Koning benoemt en ontslaat de ambtenaren van het openbaar ministerie (art.153 G.W.).

■ De Belgische monarchie is een parlementaire monarchie

▶ De Koning is onschendbaar "The King can do no wrong"

Art.88 van de G.W. bepaalt: "De persoon des Konings is onschendbaar, zijn ministers zijn verantwoordelijk".

Dit betekent:

- ▶ strafrechtelijk: de Koning kan niet worden vervolgd, aangehouden of veroordeeld voor misdrijven;
- ▶ burgerrechtelijk: de Koning kan niet gedagvaard worden voor de burgerlijke rechtbank, ook niet in verband met privé-verbintenissen in verband met zijn privé-vermogen. Er wordt wel aanvaard dat de intendant gedagvaard wordt;
- ▶ politiek: de Kamer van volksvertegenwoordigers kan de Koning niet ter verantwoording roepen, maar wel zijn federale ministers.

De onschendbaarheid noodzaakt de monarchie tot terughoudendheid, maar ze is tevens een waarborg voor haar bestendigheid. De monarchie, die zich hierdoor boven de politieke, sociale en filosofische zuilen optilt, kan hierdoor een verzoenende rol spelen.

▶ De Koning kan en mag niet alleen handelen, zonder politieke dekking van een minister

Art. 106 van de G.W. bepaalt: "Geen akte van de Koning kan gevolg hebben, wanneer zij niet medeondertekend is door een minister, die daardoor alleen al verantwoordelijk wordt".

Dit artikel is van toepassing op iedere handeling van de Koning die direct of indirect een politieke weerslag kan hebben.

▶ De koninklijke onschendbaarheid en onverantwoordelijkheid gaan hand in hand met de ministeriële verantwoordelijkheid

Die verantwoordelijkheid bestaat erin dat een minister door de Kamer van volksvertegenwoordigers kan ter verantwoording geroepen worden.

De Koning oefent zijn bevoegdheden samen met zijn ministers uit. Het eigenlijke bestuur van de staat berust dus in feite bij de regering die hiervoor verantwoordelijk is tegenover de Kamer van volksvertegenwoordigers.

■ De evolutie van de koninklijke macht

Leopold I interpreteerde zijn grondwettelijke bevoegdheden op maximale wijze. Dit kon hij omdat de nieuwe staat diplomatiek en militair belaagd werd. De overleving van de Staat vergde een grote eensgezindheid.

Door de democratisering van het stemrecht en de opkomst van de politieke partijen nam de macht van de Koning om zich in het regeringsbeleid te mengen, sterk af. Toch slaagden Leopold II, Albert I en Leopold III erin bepaalde beleidsdomeinen voor zich te reserveren (vb. Leopold II - urbanisatie; Leopold III - buitenlands beleid). Sinds de koningskwestie van 1951 heeft de Koning geen rechtstreekse macht meer. Dit wil niet zeggen dat de Koning vandaag geen politieke invloed kan uitoefenen. De Koning behoudt het recht "om door zijn ministers geraadpleegd te worden, hen te stimuleren en te waarschuwen". Deze beïnvloedingsmacht speelt vooral tijdens regeringscrises.

Maar ook in normale omstandigheden kan de Koning tijdens zijn audiënties de werking van de regering beïnvloeden. De Koning ontvangt immers wekelijks de eerste minister. Het gesprek is geheim evenals het aandeel van de Koning in de eindbeslissingen. Naast deze beïnvloedingsrol heeft de monarchie vooral een sterke symbolische functie. De monarch is de verpersoonlijking van de Staat en de eenheid van het land.

Hij ziet erop toe dat de principes van de federale Staat in acht genomen worden.

Het feit dat onze monarchie een belangrijker rol heeft dan in andere Europese landen met een gelijkaardig systeem is ongetwijfeld te wijten aan de coalitieregeringen, die een uitvloeisel zijn van ons proportioneel kiessysteem.

■ De financiële middelen van de Koning en de Koninklijke Familie

De civiele lijst is de vergoeding die de Koning ontvangt om zijn ambt van Staatshoofd te kunnen uitoefenen. De civiele lijst wordt bij wet vastgesteld voor de duur van de regering van elke koning (art. 89 van de G.W.). Hierdoor wordt een jaarlijks debat vermeden dat de waardigheid van het koninklijk ambt in gevaar zou kunnen brengen. Het wettelijk vastgelegde bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. Voor 2021 bedraagt de civiele lijst 12,525 miljoen euro.

Noch de Kamer van volksvertegenwoordigers, noch de regering, noch het Rekenhof hebben het recht toezicht uit te oefenen op het gebruik van deze middelen.

Daarnaast genieten de volgende leden van de Koninklijke Familie een wettelijke dotatie die jaarlijks wordt geïndexeerd. Voor 2021 voorziet de Uitgavenbegroting in de volgende bedragen: koning Albert II (980 000 euro), prinses Astrid (341 000 euro) en prins Laurent (327 000).

Hun dotaties gelden deels als bezoldiging en deels als vergoeding voor werkings- en personeelsuitgaven. De bezoldiging is onderworpen aan de inkomstenbelasting; de wettigheid en de regelmatigheid van de uitgaven die op de vergoeding voor werkings- en personeelsuitgaven worden aangerekend, wordt gecontroleerd door de eerste voorzitter en de voorzitter van het Rekenhof.